

УДК 373.3.015.31

Педагогічні науки
ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ МОТИВАЦІЇ ДО
НАВЧАННЯ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Гнатюк О.В.,

кандидат психологічних наук,

провідний науковий співробітник

лабораторії психодіагностики та науково-психологічної інформації

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

м. Київ, Україна

Анотація: у тезах висвітлено головну мету і завдання початкової освіти. Розкрито причини спаду мотивації школярів до навчальної діяльності. Учителям початкових класів дано рекомендації з формування в учнів молодших класів повноцінної мотивації до навчання в інформаційному суспільстві.

Ключові слова: мотивація, мотивація навчання, учні початкових класів, інформаційне суспільство.

В умовах інформаційного суспільства відбуваються значні зміни в різних сферах життєдіяльності людини, зокрема в освіті, тому суспільство пред'являє нові вимоги до розвитку та становлення особистості. Основні напрямки реформування системи освіти визначено в нормативно-правових документах: Законі України «Про освіту», Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Національній Доктрині розвитку освіти України у XXI столітті, «Державному стандарті початкової загальної освіти» (2018 р.), Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020 р.) та інших, які спрямовано на виховання всебічно розвиненої, активної, творчої та гармонійної особистості.

Мета загальної середньої освіти визначена у Законі України «Про освіту». У статті 12 цього документу зазначено: «Метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до

самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності» [1]. Відповідно до загальної мети освіти, завданням початкової школи є всебічний розвиток дитини, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості [2]. Головним результатом початкової освіти є здорова дитина, мотивована на успішне навчання, дослідницьке ставлення до життя; це учні, які вміють вчитися з різних джерел і критично оцінювати інформацію, відповідально ставитися до себе та інших людей, усвідомлювати себе громадянами України [3].

Нова українська школа (НУШ) і новий зміст освіти все більше вимагають від учнів уміння самостійно отримувати знання. Для цього необхідно сформувати у них стійкий інтерес до пізнавальної та учбової діяльності. Успіх будь-якої діяльності залежить не лише від здібностей і знань, а й від мотивації, тобто від прагнень самостверджуватися, досягати високих результатів. Адже чим вищий рівень мотивації, чим більше чинників спонукають дитину до діяльності, тим більших результатів вона може досягти. У зв'язку з цим набуває особливої ваги процес формування мотиваційної сфери учнів молодшого шкільного віку. Це пов'язано з тим, що саме у цьому віці закладаються основи знань, умінь і навичок, необхідних для подальшого навчання, а також часто від бажання учитися в початковій школі залежить і прагнення до навчання у наступних класах. Початкова школа - важливий етап у житті школярів, оскільки саме в цей період відбувається перебудова свідомості дитини, її емоційної сфери, соціальна та психологічна адаптація до умов школи.

Навчальна діяльність через свою специфіку має об'єктивну складність, оскільки школяр постійно освоює щось нове, те, чого він раніше не знав, чим не володів, стикаючись при цьому з багатьма труднощами. А молодший школяр тільки поринає в атмосферу шкільного життя, навчальна діяльність висуває до нього такі вимоги, яких не було на попередніх етапах його розвитку. Тому,

стикаючись з труднощами, що виникають при навчанні, не всі учні молодшої школи через свої особисті та інтелектуальні особливості здатні їх подолати, що і породжує різнопланові внутрішньоособисті протиріччя, які, як правило, дітьми не усвідомлюються.

Більшість дітей, що приходять до школи мають бажання вчитися, отримувати нові знання, гарні оцінки, прагнуть зайняти нове, доросліше положення в житті. Задоволення пізнавальної потреби дитини, що реалізується за допомогою отримання хороших оцінок та орієнтацію учня на внутрішній зміст навчальної діяльності, призводить до формування внутрішньої позиції школяра.

Мотивація навчання молодших школярів – одна з головних умов реалізації навчально-виховного процесу в умовах реформування освіти. Вона відіграє важливу роль у становленні особистості, адже без неї неможлива ефективна учбова діяльність та розвиток здатності і потреби до самовдосконалення, саморозвитку, самоосвіти. Вона не тільки сприяє розвитку інтелекту, але і є рушійною силою удосконалення особистості в цілому.

Саме у молодшому шкільному віці закладається основа для подальшого учіння школяра і часто від бажання вчитися у початковій школі залежить і прагнення до навчання у середніх та старших класах.

Вивчаючи мотиваційну складову як компонент навчальної діяльності, такі науковці, як М. Алексеева, Г. Балл, М. Боришевський, Ю. Гільбух, С. Гончаренко, О. Дусавицький, Г. Костюк, С. Максименко, В. Моляко, В. Моргун, Н. Побірченко, В. Рибалко, В. Семиченко, І. Синиця та ін. визнають її провідною. Вчені вважають, що саме у молодшому шкільному віці формуються основи мотивації навчальної діяльності і саме тому цей вік має важливі резерви розвитку мотиваційної сфери учнів.

Як свідчить практика, якщо в учня відсутня тяга до знань і він не проявляє інтелектуальної активності, то похвалитися добрими результатами своєї учбової діяльності він не зможе. У школі можна створити оптимальні умови для навчання, забезпечити навчальний процес необхідними технічними

засобами, навчальний матеріал викладатиме висококваліфікований досвідчений учитель, але все це не забезпечить належної успішності, якщо в учня не сформована учбова мотивація. До неї входить низка спонукань, які постійно змінюються і вступають у нові взаємовідносини (потреби і сенс учіння для учня, його мотиви, цілі, інтереси, емоції тощо). Її утворюють спонукальні стимули, якими є потреби, інтереси, переконання, ціннісні орієнтації, ідеали та ін. В учбовій діяльності школяра вона виконує спонукальну, організуючу і смислоутворюючу функції. Особливо важливою є остання функція, оскільки у мотиваційній сфері особистості вона визначає суб'єктивну і об'єктивну значущість учіння і надає йому особистісного сенсу.

Причинами спаду мотивації школярів до навчальної діяльності є: відношення учня до вчителя; відношення вчителя до учня; особиста значимість предмета; розумовий розвиток учня; продуктивність навчальної діяльності; нерозуміння мети навчання; страх перед школою [4].

Для формування повноцінної мотивації навчання молодших школярів особливо важливо забезпечити такі умови:

- збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом;
- утверджувати справді гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість;
- задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
- збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
- формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
- формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
- утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
- використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям;
- виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку [5, с. 148-149].

Психологічні особливості дітей молодшого шкільного віку: добре сприйняття і засвоєння всього нового, довірливе ставлення до авторитету дорослих, емоційність і вразливість, розвиток моральних переконань і комунікативних якостей сприяють роботі вчителя з формування мотивації учіння школярів на уроках [6].

Молодший шкільний вік має значні резерви формування мотиваційної сфери, які необхідно використовувати, щоб уникнути «мотиваційного вакууму» при переході в середню школу. У цьому віці головний зміст мотивації полягає в тому, щоб навчити дитину вчитися, адже це початок становлення мотивації учіння, від якого багато в чому залежить її доля протягом успішного шкільного життя.

Мотивами у навчанні можуть виступати потреби учнів, пізнавальний інтерес, емоції, які виникли на уроці, ідеали, установки. Для кожної дитини важлива потреба у нових враженнях, яка може поступово перейти в пізнавальну потребу. І саме на неї повинен спиратися вчитель у першу чергу, актуалізувати її, сприяти її усвідомленню учнями. Педагогічна діяльність учителя потребує знань та вмінь формування мотиваційної сфери особистості учня для досягнення та підвищення результативності навчання.

Література:

1. Закон України «Про освіту» URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>
3. Нова українська школа. URL: <https://nus.org.ua/>
4. Матюхина М. В. Мотивация учения младших школьников. Москва: Просвещение, 1984. 198 с.
5. Подласый И.П. Педагогика начальной школы: Учеб. пособие для студ. пед. колледжей.- М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2000. 400 с.
6. Алексеева М.І. Мотиви навчання учнів: Посіб. для вчителів. Київ: Рад. шк., 1974. 120 с.

